

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

CİLT 3

44. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI BİLDİRİLERİ

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

**44. Uluslararası Kazı, Araştırma ve
Arkeometri Sempozyumu**

**44. KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI**

CİLT 3

**27-31 MAYIS 2024
NEVŞEHİR**

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ANA YAYIN NO: 3796/3
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No: 205/3

Editör

Dr. Soner ATEŞOĞULLARI

27-31 Mayıs 2024 tarihlerinde Nevşehir’de düzenlenen 44. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

TK: 978-975-17-6176-7

ISBN: 978-975-17-6179-8

Grafik Tasarım

Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrafi

Mermer Dionysos başı, Aphrodisias, Tetrasyon Caddesi, MS 4. yüzyıl.

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Soner ATEŞOĞULLARI tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarlar sorumludur.

Ankara 2025

ULUSLARARASI KAZI, ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU BİLDİRİ KİTAPLARI YAYIN İLKELERİ

Her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu toplantısındaki sözlü sunumlara dair bildirilere yer verilen Kazı Sonuçları Toplantısı, Araştırma Sonuçları Toplantısı ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı bildiri kitapları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde yayına hazırlanmakta ve Bakanlığımız web sayfası üzerinden açık erişimli olarak tüm araştırmacı ve ilgililerin kullanımına sunulmaktadır. Katılımcılar tarafından sempozyumda sunulan bütün bildirilerin yayımlanmak üzere gönderilmesi beklenmektedir.

Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nda sunulan bildirilerin telif hakkı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne devredilmiş sayılır. Bildiriler, Bakanlık editörleri tarafından yalnızca yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunluk bakımından incelenmektedir. Yazarlar tarafından bildirilerin telif hakları ve etik ilkeler gözetilerek hazırlanması gerekmektedir. Bildiri metinlerinde ifade edilen görüşler veya telif haklarından doğacak sorumluluklar yazarlarına aittir.

Yazım Dili

Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nda sunulan ve yayınlanması için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne gönderilen bildiri metinlerinin yazım dili Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızcadır. Yazarlar, bu dillerden birinde metinlerini göndermelidirler.

Yazım Kuralları

Kazı Sonuçları Toplantısı, Araştırma Sonuçları Toplantısı ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı'nda sunulan ve yayımlanması için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne gönderilen bildiri metinlerinin aşağıda belirtilen şekilde sunulmasına özen gösterilmelidir.

1. Bildiri Metni Başlığı: İçerikle uyumlu ve konuyu kapsayan bir başlık olmalı ve koyu harflerle 14 punto yazılmalıdır. Bildiri başlığı en fazla 12 kelimedenden oluşmalıdır.

2. Yazar ad(lar)ı ve adres(ler)i: Yazar(lar)ın ad(lar)ı ve soyad(lar)ı, başlığa eklenen bir dipnotla verilmeli; aşağıdaki şekilde unvan, görev yapılan kurum, iletişim, e-posta adresi ve ORCID numarası belirtilmelidir.

Örneğin: Prof. Dr. Derya ŞAHİN; Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 16059 Görükle-Bursa/TÜRKİYE; E-Posta: dsahin@uludag.edu.tr; ORCID: 0000-0003-0021-4271.

3. Ana Metin

Bildiri metinlerinin Word formatında, 10 punto, bir satır aralıklı ve Times New Roman fontunda; resim, çizim, tablo, harita, grafik, altyazı ve dipnotlar dâhil olmak üzere toplam

1.500 kelimeden az olmayacak ve 4.000 kelimeyi aşmayacak şekilde hazırlanması gerekmektedir.

Bildirileri metinlerinde özet kısmına yer verilmemelidir.

Metin içinde **bold** (koyu) karakter kullanılmamalıdır. Yabancı ve teknik terimler için *italik* (eğik) karakterler kullanılmalıdır. Başka kaynaklardan doğrudan yapılan alıntılar “tırnak” işareti içerisinde verilmelidir.

Metinler hazırlanırken Türk Dil Kurumu yazım kurallarına uyulması gerekmektedir. Kelimelerin yazımı sırasında Türk Dil Kurumu web sitesinde yer alan sözlük uygulaması (<https://sozluk.gov.tr/>) referans olarak alınmalıdır.

Kısaltmaların Türk Dil Kurumu web sitesinde (<https://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/kisaltmalar-dizini/>) yer verilen kurallara uygun olarak yapılması gerekmektedir.

Metin içinde MÖ, MS gibi çok alışlagelmiş kısaltmalar ile km, kg, m, cm, m² ve m³ gibi ölçü ve ağırlık birimleri dışında kısaltma kullanılmaması beklenmektedir. MÖ, MS ile uzunluk ve ağırlık ölçüleri gibi standartlaşmış örnekler haricinde kısaltma kullanılmak istenen durumlarda, ilk kullanımda açık hali ve parantez içerisinde kısaltmasının verilmesi, metnin ilerleyen bölümlerinde kısaltmaların aktarılması gerekmektedir. Örneğin: Erken Tunç Çağı (ETÇ) katmanında ele geçen buluntular... ETÇ duvarının devamında....

Bölge, dönem, devir, çağ, kurum vb. ilk harfleri büyük harf ile yazılmalıdır: Doğu Anadolu, Yakın Doğu, Avrupa, Akdeniz Bölgesi, Dicle Nehri, Fetret Devri, Geç Tunç Çağı, Osmanlı Dönemi, Orta Çağ, Türk Tarih Kurumu vb.

4. Bölüm Başlıkları: Metindeki ana başlıklar büyük harflerle ve *italik*, alt başlıklar ise küçük harflerle ve *italik* olarak tümü 12 punto ile yazılmalıdır. Makalede, düzenli bilgi aktarımını sağlamak amacıyla ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir. Ana ve alt başlıkların uygun şekilde numaralandırılması gerekmektedir.

5. Alıntı ve Göndermeler:

Başka metinlerden doğrudan yapılan alıntılar tırnak içinde verilmelidir. Yapılan alıntı uzunluğu beş satırdan az ise satır arasında, beş satırdan uzun alıntılar ise satırın sağ ve solundan 1,5 cm içeride, blok halinde yazılmalıdır.

Metin içinde yapılan göndermeler, parantez içinde, aşağıdaki şekilde yazılmalıdır (Akurgal, 1995, s. 44). İki yazarlı yayınlar için (Erdem ve Yenice, 2008) örneğine uyulmalıdır. İki'den fazla yazarlı yayınlarda, metin içinde yalnızca ilk yazarın soyadı ile birlikte vd. kısaltması (Örneğin: Tunç vd., 2001, s. 45, şek. 3b) kullanılmalıdır.

Dipnot yalnızca açıklamalar için kullanılmalı ve otomatik numaralandırma yoluna gidilmelidir.

Metin içinde gönderme yapılan yazarın adının verildiği durumlarda kaynağın yalnızca yayın tarihi yazılmalıdır. Örneğin: Eyice (1985, s. 21)'ye göre..."

Yayın tarihi bulunmayan eserlerde yazar adının sonrasında tarih yok kısaltması olarak ty. ibaresi eklenmelidir. Örneğin: Yılmaz, ty., s.13.

Yazarı belli olmayan veya anonim eserlerde, eserin ismi yazılmalıdır. Örneğin: MTA Raporu, 1979, s. 33

Bir atıfta birden çok kaynağa yer verilmesi durumunda, kaynakların eski tarihli olanlardan yeni tarihli olana doğru sıralanması gerekmektedir (Akurgal, 1966; Özgüç, 1969; Erkanal, 1983).

Bir eserden yararlanıldığı durumlarda, atıf yapılan eserin sayfa numarası ve gerektiği durumlarda yararlanılan şekil no.su açık biçimde belirtilmelidir (Örneğin: Cook, 1966, s. 192, fig. 4).

Yararlanılan tüm kaynaklar, metnin sonunda "Kaynakça" başlığı altında verilmelidir. Metinde kullanılmayan yayınlara kaynakça kısmında yer verilmemesi, metinde kullanılan tüm yayınların da kaynakça kısmında açık hallerinin belirtilmesine özen gösterilmelidir.

Web kaynaklarının metin içi atıflarda, atıf sırasına göre "Web: 1" , "Web: 2", "Web: 3" ... şeklinde aktarılması; kaynakça kısmında web sayfasının linkine yer verilmesi ve erişim tarihinin eklenmesi gerekmektedir.

Örnek (Metin İçinde): Bir diğer mermer güneş saati de 2022 yılındaki Aizonai kazılarında ele geçmiştir (Web: 1).

(Kaynakçada)

Web 1: https://haber.dpu.edu.tr/tr/haber_oku/63285e5f0b521/aizanoi-kazilarinda-mermer-gunes-saatine-ulasildi (Erişim Tarihi: 24.03.2024)

6. Tablo, Harita, Çizim, Grafik, Şekil ve Fotoğraflar:

Bildirilerde kabul edilecek görsel sayısı 15 ile sınırlıdır. Kullanılan fotoğraf, şekil, tablo, harita ve benzeri görsellerin alt yazıları dahil olarak bildiri metninin uygun yerine yerleştirilmesi ve ayrıca kullanılan tüm görsellerin metinden ayrı olarak JPEG formatında baskıya uygun çözünürlükte gönderilmesi gerekmektedir. Kullanılacak olan bir fotoğraf ise minimum 300 dpi boyutunda; şekil, harita, plan ve benzeri çizimlerin en az 600 dpi boyutunda olması gerekmektedir. Tasarım aşamasında karışıklıklara yol açmaması açısından her bir görsel metin içerisindeki numarasına uygun biçimde sıralanmalıdır.

Metinde kullanılan harita, resim, çizim ve grafik gibi görseller niteliklerine uygun biçimlerde adlandırılmalı ve ekler kısmında gruplandırılmalıdır. Çizimler (Çizim: 1), Resimler (Resim: 1), Haritalar (Harita: 1) şeklinde isimlendirilmelidir. Ekler kısmında ilk olarak harita, ardından resim, son olarak çizim ve grafiklere yer verilmelidir.

Metin içerisinde kullanılacak tablolarda numara ve başlık verilmelidir. Tablo çiziminde dikey çizgiler kullanılmamalı, yatay çizgilerden yalnızca tablo içinde verilen alt başlıkları ayırmak için yararlanılmalıdır. Tablo numarası ve açıklaması üstte ortalanmış olarak verilmelidir. Her sözcüğün ilk harfi büyük yazılmalıdır.

Harita, çizim, grafik, şekil ve fotoğraflar gerekli görüldüğü durumda metin içerisinde kullanılabilirle birlikte metnin sonunda “Ekler” başlığı altında yukarıda belirtilen sıralamaya göre verilmesi tercih edilmelidir. Harita, çizim, grafik, şekil ve fotoğrafların numaraları ve adları görsel altına ortalanmış şekilde tümce düzeninde yazılmalıdır. Örneğin: Resim 1: Sipylos Dağı kuzeyden görünüm.

Kapsamı gereği bir arada yer verilmesi gereken resim, çizim ve tablolar haricinde levha sistemi kullanılmamalıdır.

Çoklu görsellerde isimlendirmeler çizim, resim vb. no. ve ardından harf ile verilmeli; metin içerisinde görsellere atıflar da bu şekilde aktarılmalıdır. Örneğin: ...Kazıda ele geçen iki kandilden ilk örnekte bitkisel bezemeler (Çizim: 3a), parçalar halinde ele geçen diğer örnekte ise geometrik desenler (Çizim: 3b) hakimdir...

7. Kaynakça: Metin içerisinde kullanılan kaynaklar, kaynakça bölümünde yazarların soyadına göre alfabetik olarak aşağıda verilen örneklere uygun olarak yazılmalıdır. Kaynakça kısmında bir yazarın birden çok yayınının olması durumunda, yayın tarihine göre sıralamaya gidilmeli, bir yazarın aynı yılda basılmış yayınları ise yayın tarihinin yanında harflerle (2001a, 2001b gibi) verilmelidir.

Örnekler:

Tek Yazarlı Kitap	Görkay, K. (2015). <i>Tarihin Hazinesi Zeugma</i> . İstanbul: National Geographic Türkiye. Morrisson, C. (2002). <i>Antik Sikkeler Bilimi Nüsmatik: Genel Bir Bakış</i> (Çev. Zeynep Çizmeli Öğün). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
Çok Yazarlı Kitap	Yenişehirlioğlu, F., Müderrisoğlu, F., Akpolat, M. ve Alp, S. (1995). <i>Mersin Evleri</i> . Ankara: Kültür Bakanlığı.
Editörlü Kitap	Uçkan, Y. (ed.) (2017). <i>Olympos I: 2000-2004 Araştırma Sonuçları</i> . İstanbul: AKMED.
Editörlü Kitapta Bölüm	Pekak, S. (2009). Nevşehir’de Osmanlı Döneminde İnşaa Edilen Bir Kilise (Ed. Ahmet Oğuz Alp), <i>Ebru Parman’a Armağan</i> . Ankara: Alter, s.335-341.
Elektronik Baskısı Olan Kitap	Beck, H. (2020). <i>Localism and the Ancient Greek City-State</i> . Erişim: https://www.ebooks.com/en-us/book/210040162/localism-and-the-ancient-greek-city-state/hans-beck/
Tezler	Yıldırım, F. (2013), <i>14. yüzyıldan Cumhuriyet Dönemi’ne Kadar Yabancı Seyyahların Gözünden Bursa İlindeki Mimari Eserler</i> . Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
Dergiden Tek Yazarlı Makale	Bilici, Z.K. (2005). A German Token Uncovered During the Alanya Citadel Excavations, <i>Adalya</i> , 8, s. 351-356. (Dergilerin cilt ve sayıları dergi adının ardından verilmelidir. Bir cilde ait birden çok sayı var ise bu sayılar parantez içinde aktarılmalıdır. Örneğin, <i>Belleten</i> , 87(310)

Dergiden Çok Yazarlı Makale	Bennett, J. ve Young, R. (1981). Some New and Some Forgotten Stamped Skillets, and the date of P. Cippius Polybius. <i>Britannia</i> , 12, s. 37-44.
Web kaynakları	Web 1: https://haber.dpu.edu.tr/tr/haber_oku/63285e5f0b521/aizanoi-kazilarinda-mer-mer-gunes-saatine-ulasildi (Erişim Tarihi: 24.03. 2024)

Bildiri Metinlerinin Gönderilmesi

Yukarıda belirtilen ilkelere uygun hazırlanmış olan bildiri metinleri ile eki görseller, 1 Ağustos tarihine kadar yayinlar@ktb.gov.tr adresine Wetransfer ile gönderilmelidir. Wetransfer ile gönderilmeyen metin ve görseller sistem tarafından otomatik olarak silinmektedir.

Bildiri Metinlerinin Değerlendirilmesi

Bildiri metinleri ve eklerinin, belirtilen süre içerisinde Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir. Metinler, ilgili konunun editörleri tarafından yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunlukları açısından incelenir. **İlgili editör**, gerekli durumlarda metin üzerinde düzeltmeler yapabilir veya eksikleri yazardan gidermesini isteyebilir. Uygun görülmeyenler düzeltilmesi için yazarına gönderilir. Son gönderim tarihine kadar dergi editörlüğüne gönderilmeyen, eksiklikleri bulunan ve konu editörleri tarafından talep edilen düzeltmeler yerine getirilmeyen bildirimler, yayın kapsamına alınmaz.

Etik İlkeler

Kazi Sonuçları Toplantısı, Araştırma Sonuçları Toplantısı ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı'nda sunulan ve yayımlanması için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne gönderilen bildiri metinlerinin aşağıda belirtilen etik ilkelere uygun olarak hazırlanması zorunludur.

Ortak Yazarlık: Bildirilerin yazarları sunulan çalışmaya katkı sağlayanlarla sınırlı olmalıdır. Çalışmaya katkıda bulunmayan isimlere makalede yer verilmemelidir. Bildirilerin yazar sıralamaları, dergi editörlüğüne gönderilen metindeki sıralamaya uygun olarak yayına alınacaktır.

Teşekkür: Yazarlar, çalışmalarını destekleyen kişi, kuruluş ve finansal kaynakları teşekkür kısmında beyan etmekle yükümlüdür. Teşekkür kısmı, metnin sonunda kaynakça kısmının önünde yer almalıdır.

Özgünlük: Sunulan bildiri, sunumu yapan yazar(lar)a ait olmalıdır. Diğer araştırmacıların çalışmalarına yer veriliyor ise, alıntılarının uygun biçimde aktarılması ve kaynakçada yararlanılan çalışmalara yer verilmesi gerekmektedir. Gönderilen görsellerin ve metinlerin telif hakkından doğacak hukukî yaptırımlardan bildiri sahipleri sorumludur.

Basılmış Bir Yayının Sunumu: Yazarlar tarafından gönderilen çalışmaların daha önce yayınlanmamış olması beklenir.

İletişim Bilgileri

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Müzeler Dairesi Başkanlığı Yayın ve Tanıtma Şubesi Müdürlüğü

II.TBMM Binası Yanı 06110 Ulus Ankara/TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 470 64 64 - +90 (312) 470 64 65

E-Posta: yayinlar@ktb.gov.tr

web: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/>

İÇİNDEKİLER

Müjde PEKER, Daniş BAYKAN, Göknur BEKTAŞ, Ceren BAYKAN, İlkay Gizem ÖNEM NİF (OLYMPUS) DAĞI ARAŞTIRMA VE KAZI PROJESİ: 2023 YILI KAZISI.....	13
Nicholas CAHILL SARDİS, 2023.....	33
Nicolò MARCHETTI THE 2023 JOINT TURCO-ITALIAN EXCAVATIONS AT KARKEMISH.....	51
Nilüfer PEKER, Can ERPEK MOKİSSOS 2023.....	63
Cengiz TOPAL, Onur ZUNAL, Hakan AYCAN, Bahar BABACAN, Şerife Eda ALTIPARMAK KLAROS 2023.....	79
Osman DOĞANAY, Hüsamettin Hayri ŞENER TYANA KAZISI 2023 YILI ÇALIŞMALARI.....	95
Önder İPEK, Murat AYDIN, Semih GERÇEK, H. Hande İŞLEROĞLU 2023 YILI ORTAKÖY ŞAPINUVA KAZI ÇALIŞMALARI.....	103
Mehmet GARİPCİN, Özdemir KOÇAK, İsmail BAYTAK, Mustafa BİLGİN, Tülay UĞUR, Ahmet İhsan AYTEK, Alper Yener YAVUZ, Büşra ALADAĞ, Harun OY, Metin KARTAL BOLVADİN ÜÇHÖYÜK 2023 YILI KAZILARI.....	115
Pınar ÇAYLI, F. Işıl DEMİRTAŞ, Yasemin YILMAZ, Buse AKKOCA BÜYÜK DELLER 2023.....	129
Rabia AKARSU, Hüsni GENÇ, Elif ŞENER, Sedat Selçuk AKARSU, Fatma KOTAN KOÇLI, Barış Can DOĞAN, Büşra KELEŞ ERZURUM-PULUR HÖYÜK 2023 YILI KAZI ÇALIŞMALARI.....	147
Roland R.R. SMİTH, Ine JACOBS, Serra SOMERSAN APHRODISIAS 2023.....	165

Seçkin EVCİM, Muhsine Eda ARMAĞAN, Semra PALAZ YILDIRIM, Mustafa Seyfullah KOLAĞASIOĞLU, Uğurcan KOŞDEMİR FATSA-POLEMONION OKTAGONU (AZİZ KONSTANTİN VE HELENA MANASTIR KİLİSESİ) 2023 YILI KAZISI.....	185
Sedef ÇOKAY-KEPÇE, Aşkim ÖZDİZBAY, Aytaç DÖNMEZ 2023 YILI PERGE KAZI, ONARIM VE DÜZENLEME ÇALIŞMALARI.....	207
Selçuk SEÇKİN, Esra SAYIN YALOVA ALTINOVA/ÇOBANKALE KAZISI 2023 YILI ÇALIŞMALARI.....	223
Serdar AYBEK, Burak ARSLAN, Yılmaz BALIM, Ezgi DUMAN, Zeynep A. MERİÇ, Serhat SEVİK, Esra SAĞUN ZİH, Meltem AHAOĞLU, Taner ÖZGÜR METROPOLİS KAZISI 2023 YILI ÇALIŞMA RAPORU.....	233
Sevinç GÜNEL ÇİNE-TEPECİK 2023 YILI KAZILARI.....	249
Süheyla İrem MUTLU, Semih MUTLU, Celal ULUDAĞ, Ezgi ÖRENLER, Mesut İLHAN SOĞMATAR ANTİK KENTİ 2023 YILI KAZISI.....	267
Şener YILDIRIM, Taner AKAR KORYKOS KALESİ 2023 YILI ÇALIŞMALARI.....	285
Şevket DÖNMEZ, Mona SABA, İmran FİDAN OLUZHÖYÜK KAZISININ YEDİNCİ DÖNEM (2023) ÇALIŞMALARI: DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇLAR.....	303
Taner KORKUT, Çilem UYGUN, Bilsen ÖZDEMİR, Ozan USANMAZ, Ertan YILDIZ TLOS 2023 KAZI ETKİNLİKLERİ.....	325
Zeynep KUŞDİL SAK, Elif DENEL, Timothy P. HARRISON TELL TAYİNAT ARKEOLOJİ PROJESİ 2023 ÇALIŞMA SEZONU.....	341
Ümit AYDINOĞLU, Okan ÖZDEMİR UZUNCABURÇ/DIOCAESAREA 2023 YILI ÇALIŞMA RAPORU.....	353
Ümit ÇAYIR TIĞLI PANAZTEPE KAZISI 2023 YILI ÇALIŞMALARI.....	363

Vasif ŞAHOĞLU, İrfan TUĞCU, Ümit GÜNDOĞAN, Ourania KOUKA, Mustafa İNCİRLİLİ, Yeşim ALKAN 2023 YILI LİMAN TEPE KARA VE SU ALTI KAZILARI.....	379
Vecihi ÖZKAYA, Abdullah LEYGARA, Nesibe ARSLAN EĞİL ASUR KALESİ 2023 KAZISI.....	399
Vedat KELEŞ, Hasan KASAPOĞLU, Kasım OYARÇIN, Büşra Elif KASAPOĞLU, Alper YILMAZ, Soner ÖZMEN, Sadık TUĞRUL PARİON 2023 YILI KAZI ÇALIŞMALARI.....	417
Yalçın KAMIŞ, Tuğçe ŞENER, Emine TAŞKIRAN, N. Eren İRİYARI 2023 YILI ACEMHÖYÜK KAZILARI.....	433
Ali Yalçın TAVUKÇU, Zerrin AYDIN TAVUKÇU, Mesut CEYLAN, Sinem COŞKUN, Kasım EKER, Ayşe AVLİ, Murat SARIGÜL ALABANDA 2023.....	445
Yusuf SEZGİN, Burkay KIZILBUĞA, Mehmet Nezh AYTAÇLAR, Baykal BAŞDEMİR AİGAİ (AİOLİS) 2023 YILI ÇALIŞMALARI.....	457
Zafer DERİN, Mehmet Akif ERDEM, Özgen ÇELİK, Merve MAMİKOĞLU, Şahin MENTEŞE İZMİR-YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ 2023 YILI KAZI ÇALIŞMALARI.....	477
Zeliha GİDER BÜYÜKÖZER, Aytakin BÜYÜKÖZER, Abdullah KADAİFCİ, İsmail AKKAŞ, Serdar BAĞLIBEL, Esra BALKAYA LATMOS VE HERAKLEIA 2023 YILI ÇALIŞMALARI.....	493

AİGAI (AİOLİS) 2023 YILI ÇALIŞMALARI

Yusuf SEZGİN*

Burkay KIZILBUĞA

Mehmet Nezh AYTAÇLAR

Baykal BAŞDEMİR

Aigai'da 2023 yılında gerçekleştirilen arkeolojik araştırmalar, arazi çalışmaları ve kazı evi çalışmaları olmak üzere iki bölümde gerçekleştirilmiştir.¹ Arazi çalışmaları kapsamında Athena Kutsal Alanı'nda ve Athena Caddesi'nde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiş, kent genelinde çevre düzenlemesi ve temizlik çalışmaları yürütülmüştür. Kentin önemli kamu yapılarından Agora Binası'nda belgeleme ve kısmi konservasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kazı evi laboratuvarında, eser deposunda ve arazide belgeleme, yayın ve bilgilendirmeye yönelik faaliyetler ile eğitim çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

ATHENA KUTSAL ALANI

Selen KANAT²-Ayşe ÇELEBİ-Ada Meriç EKER-Zilan Dilan Nazlıcan BAYRAM

Bizans Dönemi'ne Ait Mekânlar

Athena Kutsal Alanı'nda önceki sezonlarda belgelenmiş olan yapı enkazlarının önemli bir bölümü 2023 yılında kaldırılmıştır. Kutsal Alan'ın doğu yarısındaki enkazın kaldırılmasıyla *temenos* döşemesi ve *Stoa*'ya ait *stylobat* blokları açığa çıkarılmıştır. *Stoa* enkazı üzerine

* Prof. Dr. Yusuf SEZGİN, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Muradiye Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE; E-Posta: yusufsezgin.aigai@gmail.com; ORCID: 0000-0002-0397-6936

Uzman Arkeolog Burkay KIZILBUĞA, Manisa Müzesi Müdürlüğü, Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE; E-Posta: burkay.kizilbuga@ktb.gov.tr; ORCID: 0000-0001-7595-8924

Doç. Dr. Mehmet Nezh AYTAÇLAR, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Bölümü, Bornova-İzmir/TÜRKİYE; E-Posta: naytaclar@yahoo.com; ORCID: 0000-0002-5089-6023

Arş. Gör. Baykal BAŞDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Muradiye Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE; E-Posta: baykal.basdemir@cbu.edu.tr; ORCID: 0000-0002-4161-360X

1 Aigai'daki 2023 yılı çalışmaları 23.05.2023-22.12.2023 tarihleri arasında yürütülmüştür. 2023 yılı çalışmalarına Bakanlık Yetkili Uzmanı olarak Bergama Müzesi Müdürlüğünde görevli Mesut Mert Yenişehirli katılmıştır.

2 Uzman Arkeolog Selen Kanat, Karl Franzens Üniversitesi, Klasik Arkeoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi, Graz/AVUSTURYA; E-Posta: selenkanat34@hotmail.com; ORCID: 0009-0000-1301-7563

Arş. Gör. Ayşe Çelebi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Bölümü, Bornova-İzmir/TÜRKİYE; E-Posta: ayse.celebi@ege.edu.tr; ORCID: 0000-0002-4488-4755

Uzman Arkeolog Ada Meriç Eker, Kadıköy-İstanbul/TÜRKİYE; E-Posta: adamericeker@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0278-5457

Arkeolog Zilan Dilan Nazlıcan Bayram, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE; E-Posta: zilanbaayram@gmail.com.

sonradan inşa edilen Bizans Dönemi yapıları tespit edilmiş ve belgelenmiştir. Kutsal Alan'ın ortasında yer alan Bizans yapılarının kazısı yapılmış, duvarlar belgelenecek kaldırılmış ve altındaki Athena Kutsal Alanı'na ait Sunak'ın temelleri açığa çıkarılmış, kazısı gerçekleştirilmiştir (Çizim: 1). Enkazın sistematik bir şekilde kayıt altına alınması ve yapı bloklarının ait olduğu yerlerin belgelenmesi için önceki yıllarda (Sezgin ve Eroğlu, 2021; Sezgin vd., 2023; Sezgin vd., 2024) Kutsal Alan dijital ortamda 5x5 metrelik karelere ayrılmıştır ve bu sistemin kullanımı 2023 yılı çalışmalarında da devam etmiştir (Resim: 1). Enkazdaki tüm profilli taşlara, ait oldukları kare içerisinde bir sıra numarası verilmiştir. Profilli bloklar enkaz içinde fotoğraflanıp koordinatları alındıktan sonra Kutsal Alan yakınında belirlenmiş istif alanına taşınmış, taşların uygun yüzeylerine envanter numaraları yazılmış ve her profilli blok -ayrıca kiremit ve mermer parçaları- kendi karesine ait istife yerleştirilmiştir. Bununla birlikte her bloğun detaylı bilgilerini içeren bir envanter oluşturulmuştur. Alandaki enkazın kaldırılmasıyla çoğunluğu *Stoa*'ya ait olduğu anlaşılan çok sayıda mimari blok açığa çıkarılmıştır.

2023 yılı çalışmalarında, Kutsal Alan'daki kareler içinde B12-15, C12-14, D11-12 karelerinde *temenos* döşemesini açığa çıkarma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. C9-10, D7-10 ve E8-11 karelerindeki Bizans mekânları kazılmış, duvar taşları belgelenecek kaldırılmıştır (Çizim: 2).

B12-15, C12-14, D11-12 karelerinde yer alan yoğun taş enkazı ayıklanmıştır. Profilli bloklar istifleme ve belgeleme yöntemine uygun olarak kayda alınmış ve kaldırılmıştır. Taş enkazı altındaki toprak dolgunun kazısı ile *temenos* döşemesi açığa çıkarılmıştır. Döşeme taşlarının bir kısmının korunmamış olduğu görülmüştür. MS 12.-13. yüzyıllarda gerçekleşen inşa faaliyeti zamanında bu döşeme taşlarının devşirilerek Bizans yapılarında kullanıldığı düşünülmektedir. Bizans Dönemi'ne ait yapıların inşasında Kutsal Alan'a ait duvar ve döşeme taşlarının kullanıldığı daha önceden bilinmektedir.

Bu alandaki çalışmalar ile *Stoa*'nın kuzey kanadının doğu yarısı da açığa çıkarılmıştır. *Stoa* önünde ve üzerinde Bizans yapıları tespit edilmiştir. Çalışmalar sırasında tespit edilen bu Bizans yapılarından biri yaklaşık 2x2 m boyutlarında kare bir havuzdur (Çizim: 1, 2). Dört *arsitrav* bloğu kullanılarak yapılmış bu havuzun işlevi henüz bilinmemektedir ancak Kutsal Alan'da benzeri yapılar önceki yıllarda da kazılmıştır. Bizanslıların kentten devşirdiği mermer, metal ve cam gibi malzemelerin istiflendiği yerler olduğu düşünülmektedir. Blokların iç yüzeyinde harç izi olmaması, su tutma özelliği olmadığını göstermektedir. Yaklaşık 50 cm'lik toprak dolgusunun ardından kazı çalışması bu alanda sonlanmıştır. Ele geçen buluntular arasında havuzun işlevine dair bilgi verebilecek herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır. Havuzun kuzeyinde bir Bizans mekânı daha tespit edilmiştir ancak kazısı bu sezon içerisinde gerçekleştirilmemiştir. Havuzun güneyinde ve *Stoa* temel blokları üzerinde yer alan Bizans Dönemi'ne ait taş döşeli tabanın kazısı gerçekleştirilmiştir. *Temenos*'a ait döşeme taşları devşirilerek mekânın önüne daha yüksek kotta bir döşeme yapıldığı görülmektedir. Belgeleme çalışmaları sonrası söz konusu taban kaldırılmıştır. Açığa çıkarılan *in situ Stoa* temel bloklarının ikisinin üzerinde sütunların oturduğu yerin izi ve kenet yuvaları görülmektedir. Bu

durum *Stoa* sütunlarının konumu ve sütun açıklıkları hakkında ilk verinin elde edilebilmesi açısından önemlidir.

B14 ve C14 karelerine denk gelen alanda, *Stoa*'nın hemen önünde 6x2 m boyutlarında bir temel açığa çıkarılmıştır (Çizim: 1). Temelin *temenos* döşeme seviyesi altında kalan kısmı *rektagonal* taşlarla sınırlandırılmış ve içi irili ufaklı taşlar ve toprak kullanılarak sıkı bir şekilde doldurulmuştur. *Temenos* döşeme seviyesi üstünde ise iyi işlenmiş *rektagonal* bloklar yükselmektedir. Bu döşeme bazı kısımlarda korunmadığı için temel dolgusu hakkında bilgi edinmek mümkün olmuştur. *Stoa*'nın hemen önünde olması ve muhtemelen *temenos* ile birlikte inşa edilmesinden ötürü bunun, Kutsal Alan'da önceki çalışmalarda çok kez rastlanan ve anıt temeli olarak yorumlanan yapılardan biri olduğu düşünülmektedir.

B14 ve B15 karelerindeki enkaz ve arasındaki toprak dolgunun yüksekliği fazladır ve bu karelerde Bizans faaliyeti izlerine rastlanmamıştır. Buradaki enkaz, *Stoa*'nın Bizans Dönemi'nde müdahaleye uğramamış orijinal enkazıdır. *Stoa*'nın kuzey kanadının batı ucundan buraya kadar *Stoa* arkasında odalar vardır. Bu alanda ise *Stoa*'nın arkasında oda olmayıp ana kaya yerinde bırakılmış ve *Stoa* bu ana kayaya yaslanmıştır. İki katlı olduğu düşünülen *Stoa*'nın ikinci katına çıkan merdivene dair bir ize odaların bulunduğu alanda rastlanmamıştır. Henüz *Stoa* kuzey kanadının en doğu ucu kazılmamış olsa da şimdilik ikinci kata çıkan merdivenin konumu için en uygun görülen yer, ana kayanın önündeki bu alandır.

2022 yılı sonunda 7 Bizans mekânı açığa çıkarılmıştı. 2023 sezonunda Bizans Dönemi'ne ait mekânların kazılarına kalınan noktadan, C9-10, D7-10 ve E8-11 karelerinde devam edilmiştir (Resim: 1). C9-10 ve D9-10 karelerine denk gelen alandaki mekâna “8 No.lu Bizans Mekânı” adı verilmiştir (Resim 1; Çizim: 2). 5,80x4,40 m boyutlarındaki alanın, ölçüleri ve diğer mekânların ortasında kalmasından dolayı, çalışmalar öncesinde avlu olduğu öngörülmekteydi. Çalışmalar sonucunda alanda *temenos* döşemesi açığa çıkarılmıştır. Döşemeler kısmen korunmuştur. Alanda çatı kiremidi ele geçmemiştir. Bu da avlu olduğu tahminiyle uyumlu şekilde, alanın üstünün açık olduğunu göstermektedir. Bu alan, batısındaki 3 No.lu, kuzeyindeki 5 No.lu ve doğusundaki 6 ile 7 No.lu mekânların arasında kalan bir avludur. 2023 çalışmalarına dahil edilen 9, 10 ve 11 No.lu mekânlar da bu avlunun hemen güneyinde yer almaktadır.

“9 No.lu Bizans Mekânı”, “10 No.lu Bizans Mekânı” ve “11 No.lu Bizans Mekânı” olarak adlandırılan bu alanlar, Kutsal Alan'ın Sunağı üzerinde yer almaktadır (Çizim: 1, Resim: 1). Altta kalan Sunağın incelenebilmesi için bu Bizans mekânlarının kazısı yapılmış, duvarları çizilmiş ve belgelenmiş, ardından duvar taşları kaldırılmıştır.

E10 karesinde yer alan 9 No.lu Bizans Mekânı 3,70x2,83 m boyutundadır (Çizim: 1; Resim: 1, 2). Duvarları tahrip olmuş, duvar taşları tek sıra olarak korunmuştur. Mekânın girişi güneydendir. Batı duvarında ise 10 No.lu Bizans Mekânı'na geçişi sağlayan ikinci bir kapı aralığı bulunmaktadır. Mekân içerisinde toprak dolgu oldukça az miktardadır. Ancak dolgu içerisinden çok sayıda çatı kiremidi ele geçmiştir. Mekân tabanı olarak sıkıştırılmış toprak

kullanılmış olmalıdır. Mekân içindeki seramik buluntular MS 12.-13. yüzyıllara tarihlenmektedir. Sırlı seramiklerin yanı sıra günlük kullanım kaplarına ait parçalar da tespit edilmiştir.

9 No.lu Bizans Mekânı'nın taban seviyesi altında bir kanal tespit edilmiştir. *Rektagonal* bloklarla oluşturulmuş bu kanalın, Kutsal Alan'daki orijinal mimari düzenlemeyle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu kanal, sarnıcın taşan suyunun teras dışına drenajı için kullanılmış olmalıdır.

E9 ve E10 karelerine denk gelen 10 No.lu Bizans Mekânı Sunak'ın temel blokları üzerinde yer almaktadır (Çizim 1; Resim 1). Bu mekânın inşası sırasında Sunağın tahrip edildiği, duvar bloklarının kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan devşirme blokların yanı sıra, Sunağa ait podyum temel duvarı, mekânın batı duvarı olarak kullanılmıştır. Mekândaki ilk çalışmalar 2018 yılındaki Sunak ve Sarnıç çalışmaları sırasında yapılmıştır (Sezgin vd., 2020, s. 471-472). Mekânın üzerindeki enkaz temizlenmiş, dolgusu önemli ölçüde boşaltılmıştır. Bu sayede Sunak planı anlaşılabilmiş ve Sarnıç ağzına erişilebilmiştir; ancak çalışmalar o dönemde yarım kalmıştır. 2023 çalışmaları kapsamında 10 No.lu Bizans Mekânı'nın kazısı devam etmiş ve çalışmaları tamamlanmıştır.

2018 çalışmaları sonucunda tabanda döşeme olarak kullanılan çatı kiremitleri ve döşeme taşları açığa çıkarılmıştır. Temenos'tan devşirilmiş olan bloklar ile Sunak sınırları içerisinde kalan mekân bölümünde Bizans Dönemi'nde yeni bir döşeme yapılmıştır. Mekânın geri kalan kısımlarında tabanda parçalı şekilde çatı kiremitleri görülmektedir. 2023 çalışmalarında ise mekânın duvarlarında kazı çalışmaları yapılmıştır. Belgelendikten sonra kaldırılan duvar dolgusundan gelen eserler yapının inşa tarihi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Seramiklerin büyük bir kısmı MS 12.-13. yüzyıllara tarihlenmektedir. Buluntuların önemli bir bölümünü sırlı Bizans seramikleri ve sırsız, günlük kullanım kaplarına ait parçalar oluşturmaktadır. Ayrıca daha erken dönemlere ait seramik buluntular da dolgu içerisinde tespit edilmiştir. Dolgu içinden bezemeli mermer bir bloğa ait küçük bir parça da ele geçmiştir. Bu ufak parçası günümüze ulaşmış bloğun Sunak'ın üst yapısına ait olduğu düşünülmektedir (Resim: 3).

D8 ve E8 karelerine denk gelen 11 No.lu Bizans Mekânı, ait olduğu yapının diğer odaları olan 9 ve 10 No.lu mekânların batısında yer almaktadır (Çizim: 1; Resim: 1). Üç odadan oluşan yapının son odasıdır, Sunağın tam üstünde yer almaktadır. Mekân taban kotu 9 ve 10 No.lu mekânlara kıyasla daha yukarıdadır. Temenos'tan sökülmiş döşeme taşlarından mekân tabanı yapıldığı görülmüştür. 10 No.lu Mekân'da olduğu gibi, 11 No.lu Mekân'da da 2018 yılında çalışılmıştır. Mekânın büyük bir kısmı kazılmıştır. Ancak mekân tabanını oluşturan döşemeler ve duvar taşları 2023 yılındaki çalışmalarda kazılmış ve belgelenecek kaldırılmıştır. Mekânın batı duvarı 1950'li ve 1960'lı yıllarda gerçekleştiği anlaşılan kaçak kazılar sırasında tamamen tahrip edilmiştir.

Seramiklerin büyük bir kısmı MS 12.-13. yüzyıllara tarihlenen Bizans sırlı seramikleridir. Seramiklerle birlikte ele geçen kemik bir zar, altı yüzlüdür ve her yüzeyde oyma yöntemiyle

yapılmış delikler yer almaktadır. Kemik zarın tam ortasında bulunan deliğin, kullanıldığı dönemde kaybolmaması amacıyla ipe taşınabilmesi için açıldığı düşünülmektedir.

Kazı çalışmaları ardından Bizans yapılarına ait blokların mimari çizimi yapılmıştır. Belirlenen 77 adet profilli mimari blok detaylı envanterleri yapılarak kaldırılmıştır.

Sunak

Athena Kutsal Alanı'nın "Sunak" yapısı MS 12.-13. yüzyıllardaki imar faaliyetleri sırasında oldukça tahrip olmuştur. Temel seviyesinde korunan yapının temel dolgularının kazı çalışmalarına yapının ilk inşa tarihi, varsa evreleri ve altındaki önceki yapılarını saptamak amacıyla 2023 sezonunda başlanmıştır (Resim: 4).

Sunak yapısı batıda ve doğuda merdivenlere sahip olmalıdır. Merkezde dikdörtgen planlı yüksek bir podyum yer almalıdır. Bu podyumun üzerinde sunu masası yer alıyor olabilir ancak buna dair herhangi bir veriye henüz ulaşılammıştır. Podyuma ve *krepidomaya* ait izleri temel bloklarından takip etmek mümkündür. Bu temel blokları sayesinde, şimdilik sunağın piramidal planlı olduğu önerilebilir. İkinci bir olasılık; sunağın, Pergamon Büyük Sunak gibi U planlı ve yalnızca doğu yönde merdivenlere sahip olan bir yapı olmasıdır.

Sunaktaki ilk kazı çalışmaları yapının merkezinde bulunan ve dikdörtgen formdaki podyum temelinde gerçekleştirilmiştir. Yapı temelindeki yaklaşık 2 m derinliğindeki dolgu, ana kayaya kadar kazılmıştır. Podyum temelinden ele geçen seramikler arasında MÖ 2. yüzyıl ve öncesine ait çok sayıda seramik parçası bulunmuştur. En erken buluntular MÖ 6. yüzyıla tarihlenen parçalardır. Arkaik Dönem'e ait gri hamurlu boğa başı şeklindeki bir seramik apliği bu erken buluntu grubunun örneklerindedir. Diğer buluntular arasında demir çiviler, *stucco* parçaları, tanımlanamayan pişmiş toprak figürin parçaları ve hayvan kemiği parçaları yer almaktadır.

Podyum temelinin en dibinde, nerdeyse tam ortaya konumlandırılmış, 50x58 cm ölçülerinde bir taş sanduka tespit edilmiştir (Resim: 5). Plaka taşlarla oluşturulan ve ağız da bir plaka taşı ile kapatılmış bu sanduka sunu ile ilişkili olmalıdır. İçerisinden inşa başlangıcı sırasında yapılan sunuyla ilişkili olması muhtemel bir Helenistik Dönem'e ait bir maşrapa çıkmıştır (Resim: 6). Maşrapa sunu sandukasının içine bilinçli olarak atılarak kırılmıştır. Sanduka içinde çok sayıda hayvan kemiği de ele geçmiştir. Bu kemikler de sunuyla ilişkili olmalıdır. Buluntular arasında 10 adet taş pul da yer almaktadır (Resim: 6). Bilinçli şekilde yuvarlak ve yassı forma getirildiği anlaşılan bu pulların hangi amaçla sunu çukuruna kondukları henüz tespit edilememiştir; ancak bu pulların ilk bakışta bronz sikkeleri anımsattıklarını da belirtmek gerekir.

Taş sandukanın doğu ve güneyinde yer alan tek taş sırası ile korunmuş bir duvar temeli açığa çıkarılmıştır. Ancak duvarların devamı henüz tespit edilememiştir. Yapının doğu yarısındaki çalışmalar sonucunda bu taş sıralarının işlevine dair bir fikir elde etmek mümkün olacaktır.

2023 yılı çalışmaları kapsamında Sunağın batı yarısında yer alan merdiven alanının (*krepidoma*) temel dolguları kazılmıştır. *Krepidoma* temeli, yaklaşık 70 cm kalınlığa sahip duvarlar ile belli alanlara bölünmüştür (Resim: 7). Bu duvarlar, dolguyu bölüp temeli sağlamlaştırma amacıyla inşa edilmiştir. Benzer duvar örgü sistemi ve teknik Athena Tapınağı'nın temellerinde de gözlenmektedir. Sunak'taki bu atkı duvarları arasında kalan alanlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Sunak'ın güneybatı köşesi 20. yüzyılın ortalarında gerçekleşen kaçak kazı nedeniyle yoğun tahribata uğramıştır.

Yoğun kaçak kazı tahribatı olan bu alan, “Batı *Krepidoma* Temeli 1” (BKT1) olarak adlandırılmıştır (Resim: 7). Bu alanda, temelin orijinal dolgusuna oldukça alt kotlarda ulaşılabilmektedir. Orijinal dolgu yoğun taş molozu ve toprak ile sıkı bir şekilde oluşturulmuştur. Bu sayede temel üzerinde yer alan yapının statığı korunmuş ve güçlendirilmesi sağlanmıştır.

0,80x2,43 m ölçülerindeki alan, üst seviyesinde tespit edilen bir duvar ile ikiye ayrılmıştır. BKT1'in batı ve doğu yarısı olarak kazı çalışmaları devam etmiştir. 0,80x0,84 m'lik doğu alandaki dolgu tamamen orijinal temel dolgusudur. Ancak batı yarıda tahribatın daha alt kotlara kadar devam ettiği görülmüştür. Batı yarıdaki tahribatın son bulması ile orijinal temel dolgusuna ulaşılmıştır. Ele geçen seramik buluntular podyum temelinden elde edilen verilerle paralellik göstermektedir. MÖ 6. yüzyıl ile MÖ 2. yüzyıl arasına tarihlenen seramikler tespit edilmiştir. Geniş bir tarih aralığına yayılan bu seramikler, temel dolgusu içinde dağınık halde ele geçmiştir. Dolgu tek bir seferde, MÖ 2. yüzyıl ortalarında yapılmış olmalıdır. Bu tarih, yapının inşa edildiği tarihtir. Bu alandaki çalışmalar ana kaya seviyesine ulaşılması ile sonlandırılmıştır.

BKT1'in hemen kuzeyinde “Batı *Krepidoma* Temeli 2” (BKT2) yer almaktadır (Resim: 7). 0,58x2,43 m ölçülerindeki alanın güney duvarının bir kısmı kaçak kazılar nedeniyle tahrip olmuştur; fakat doğu yarısındaki dolgu orijinaldir. Orijinal temel dolgusundan gelen buluntular podyum temeli ve BKT1 dolgusu ile benzerdir. Kuzeyden güneye doğru eğimli ana kayanın açığa çıkması ile bu alandaki çalışma son bulmuştur.

BKT2'nin kuzeyinde yer alan “Batı *Krepidoma* Temeli 5” (BKT5) 0,57x2,43 m ölçülerindedir (Resim: 7). Bu alanın dolgusu tamamen orijinaldir. BKT1 ve BKT2'nin orijinal tabakalarında görüldüğü gibi yoğun taş molozu ve sıkıştırılmış topraktan oluşmaktadır. Buluntular da diğer alanlar ile paralellik göstermektedir. BKT5'in kuzeyinde “Batı *Krepidoma* Temeli 4” (BKT4) ve onun da kuzeyinde “Batı *Krepidoma* Temeli 3” (BKT3) olarak adlandırılan alanlar yer almaktadır (Resim: 7). Bu iki alanın da dolgusu BKT5 gibi orijinaldir. Buluntular benzer nitelikte ve benzer tarihlere aittir.

BKT 3, 4 ve 5'in duvarlarında çıkıntı yapan bazı taşların, inşa aşamasında temelin derin çukuruna girip çıkmak için kullanıldığı düşünülmektedir. Tüm duvarlar ana kaya üzerine oturtulmuştur. Yapı geneline bakıldığında dikkat çeken bir diğer inşa tekniği ise sunak temel duvarları ile atkı duvarlarının organik örgüsüdür. Sunak temel duvarları *rektagonal* bloklar kullanılarak örülmüştür. Atkı duvarları ise tek yüzü işlenmiş *polygonal* taşlar kullanılarak inşa edilmiştir. Ancak belli seviyelerde temel duvarlarında bırakılan boşluklara atkı duvarlara

ait taşlar sokulup duvarlar birbirine kenetlenmiş ve yapının statik açıdan daha güçlü olması sağlanmıştır.

BKT3 ile BKT4'ü ayıran çift yüzlü atkı duvarının, BKT3'e bakan yüzeyinde, en altta yer alan düz yüzlü bir duvar taşında yazıt olması muhtemel kazımlar tespit edilmiştir (Resim: 8). Söz konusu duvar taşı, diğer duvar taşlarına kıyasla daha iyi işlenmiş bir ön yüze sahiptir. Ayrıca üzerindeki çizgiler bilinçli yapılmış gibi durmaktadır. Bu çizgilerin hangi alfabeyle ait olduğu kesin tespit edilememiştir.

Sunak'taki 2023 çalışmaları Batı *Krepidoma*'daki temellerin kazısı sonrasında son bulmuştur (Resim: 9). Sunağın doğu yarısında, kuzey ve güney kenarlarındaki dolguların kazısına sonraki kazı dönemlerinde devam edilmesi planlanmaktadır. Yapının tamamında yürütülecek çalışmaları sonucunda, Sunak hakkındaki restitüsyon ve tarihlendirme önerilerinin değişmesi ihtimali vardır. Ancak mevcut veriler, Sunağın piramidal planlı olduğunu ve MÖ 2. yüzyıl ortalarında inşasına başlandığını göstermektedir.

ANTİK YOL KAZI VE DÜZENLEME ÇALIŞMALARI

Gözde ŞAKAR³-Furkan ZİH-Müfit AVCI-Deniz ERGÜN

Athena Caddesi

“Antik Yol Kazı ve Düzenleme Çalışmaları” kapsamında Athena Caddesi'nde önce kapsamlı bir temizlik çalışması yapılmış, ardından kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Athena Caddesi'ndeki 2023 kazı çalışmalarına, 2021 yılı kazı çalışmaları sonunda kalınan noktadan; Athena Caddesi'nin Ada 1 tarafından 84. metresinden başlanarak devam edilmiştir. Çalışmalar sırasında ortaya çıkan amorf nitelikteki taşlar ve toprak tahliye edilirken, mimari bloklar ve kiremitler alanda istiflenmiştir.

Yolun iki yanında mekânlara ait duvarlar yer almaktadır. Yol boyunca neredeyse kesintisiz şekilde bu duvar örgüleri devam etmektedir. Yolun kuzeyinde kalan duvarda mekân kapıları yer almaktadır ancak güneyindeki duvarda hiç kapı tespit edilememiştir. Yolun güneyinde kot daha yüksek olduğu için duvarların ardındaki mekânlara erişim daha üst bir terastaki yoldan sağlanıyor olmalıdır. Yolun kuzeyindeki duvarda yer alan kapılar, Ada 1 Mahallesi ve çevresindeki diğer kapılar gibi, MS 3. yüzyılın üçüncü çeyreğindeki Gothik akınlar sırasında kent terk edilirken taş örülerek kapatılmıştır.

- 3 Dr. Öğr. Üyesi Gözde Şakar, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Muradiye Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE; E-Posta: gozde.sakar@cbu.edu.tr; ORCID: 0000-0001-8916-2185
Arkeolog Furkan Zih, Manisa Müzesi Müdürlüğü, Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE; E-Posta: furkan.zih@ktb.gov.tr; ORCID: 0000-0001-6781-8980
Arkeolog Müfit Avcı, Manisa Müzesi Müdürlüğü, Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE; E-Posta: mufit.avci@ktb.gov.tr; ORCID: 0000-0002-2527-0918
Arş. Gör. Deniz Ergün, Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, İzmit-Kocaeli/TÜRKİYE; E-Posta: deniz.ergun@kocaeli.edu.tr; ORCID: 0000-0003-3580-3535

Athena Caddesi'nin 180,40. metresinde çalışmalar sonlandırılmıştır. Athena Caddesi'nde 2023 yılında toplamda 96,40 m uzunluğundaki antik yol kazılarak açığa çıkarılmıştır. Yolu sınırlayan duvarların arasında yolun genişliği çok değişkendir. Korunmuş en geniş alan 3,5 m, en dar alan ise 2,30 m olarak ölçülmüştür; ancak yolun ortalama genişliği 3 m'dir. Athena Caddesi'nde yapılan çalışmalarda ortaya çıkarılan yolun döşemelerinin büyük oranda korunduğu görülmüştür. Özellikle Athena Kutsal Alanı'na doğru korunmayan bölümler bulunmaktadır. Yolun altından geçen ana kaya su kanallarının kapak taşları, kırılarak içine çökmüştür. Bu kapaklar çalışmalar sonrasında kanallar temizlenerek yeniden orijinal yerlerine oturtulmuştur.

9 No.lu Sarnıç

Athena Caddesi'nde sürdürülen çalışmaları sırasında, Athena Kutsal Alanı'nın olduğu terasa oldukça yakın bir noktada yoğun bir enkaz ile karşılaşmıştır. Athena Caddesi'nin döşemeli yolundan, hemen kuzeyindeki eski ziyaretçi rotasında kullanılan patikaya doğru eğimli yeni bir patika açılmış ve ziyaretçi rotası bu şekilde yeniden düzenlenmiştir. Athena Caddesi'ni eski turistik patikaya bağlayan yeni patika düzenlenirken, Athena Caddesi'nin kuzeyinde, Roma Dönemi'ne ait bir mekân içerisinde bir sarnıç ağzına rastlanmıştır. Hem alanı daha iyi anlamak hem de ziyaretçilerin güvenliğini sağlamak amacıyla, yeni ziyaretçi rotası üzerinde yer alacak bu sarnıcın kazısı gerçekleştirilmiştir. Bu sarnıç "9 No.lu Sarnıç" olarak adlandırılmıştır (Resim: 10).

Sarnıç ağzı, bir taş kapak ile örtülüdür. Kapak altında toprağa gömülü bir sarnıç bileziği yer almaktadır. Ağız oldukça dardır. Aigai'da daha önce kazılmış sarnıçların tamamı ana kayaya sarkık torba formunda oyularak inşa edilmişken, 9 No.lu Sarnıç iki ayrı bölümden oluşmaktadır ve sarnıç ağzı, sarnıç haznesinin tam üzerinde değildir (Çizim: 3). Sarnıç ağzı altında yaklaşık 5 m inen bir baca bulunmaktadır. Baca, kuzeyindeki hazneye ana kayaya oyulmuş bir kemerle bağlanmaktadır (Resim: 11). Kuzeydeki bu alan 2,5x4,5 m ölçülerindedir. Haznenin üstünde ana kaya tamamen açıktır. Açıklık büyük boyutlu bloklar ile örülerek kapatılmıştır.

Sarnıç içinde yoğun bir enkaz vardır. Enkaz altında, sarnıç tabanı üzerinde yatık pozisyonunda, muhtemelen sarnıçtan su çekmeye yarayan kaplar ele geçmiştir. Aigai'daki diğer sarnıçlarda da sıkça bulduğumuz sepet kulplu testi ve MS 3. yüzyıla tarihlenen LR3 tipi *amphora* parçaları oldukça yoğundur (Kızıluğa, 2022). Bunlar sarnıcın son kullanım evresine aittir. Kulpları kırılıp sarnıç içinde atıl durumda kalan bu seramiklerin üzerine, sarnıcın üzerini örten blokların çöktüğü ve üstündeki mekânın duvarlarının belli bir kısmının düştüğü anlaşılmaktadır. Çok sayıda tümlenir durumda çatı kiremidi parçasının, taban tuğlasının ve birkaç künk parçasının bulunması, günlük kullanım kaplarına ait parçaların bir sarnıç için oldukça fazla olması gibi unsurlar da sarnıç üzerindeki mekânın sarnıç içine çöktüğünü düşündürmektedir. Bu enkaz da zamanla sarnıç ağzından akan toprak ile eğimli bir şekilde örtülmüştür.

Bu çöküntünün ardından, sarnıcın içi boşaltılmadan üzeri tekrar örülmüştür. Sarnıcın içinin boşaltılmadan üzerinin kapatılmış olması sarnıcın kullanımdan çıktığını ancak üzerin-

deki alanın kullanımının devam ettiğini göstermektedir. Aigai’da kazılmış diğer sarnıçlarda, sarnıcın ağız kenarında sarnıca su getiren pişmiş toprak künkler görülmektedir. Bu sarnıçta benzer bir durum gözlenmemiştir. Çökme sonrası sarnıç ağızı tekrar örülürken işlevini yitirmiş olduğu için künkler yeniden döşenmemiştir.

Sarnıcın üzerindeki alanın kazısı henüz gerçekleştirilmediği için, sarnıç iptal edildikten sonra alandaki gelişime dair bilgi elde edilememiştir. Ancak sarnıç kapatılmadan önce sarnıcın içine girmiş MS 3. yüzyıldan sonraya ait bir buluntu yoktur. Bu sebeple, sarnıç çöktükten kısa bir süre sonra, MS 3. yüzyıl içinde tekrar kapatılıp üstündeki alan kullanılmıştır. MS 3. yüzyılın ikinci yarısında Gothik akınlar ile kentin terk edilmesi sonucunda sarnıcın üstündeki alanın kullanımı da son bulmuş olmalıdır.

Çalışmalar sırasında, sarnıç içinde, kalıp yapımı figürlü bir vazoya ait parçalar ele geçmiştir. Kabın tamamlanmamasına rağmen, elinde buğday başakları tutan bir kadın tasvir edildiği anlaşılabilmektedir. Benzer kalıp yapımı ve kırmızı astarlı kaplar, Pergamon’da oldukça yaygın görülmektedir (Türr, 1972, s. 214). Bu kap, 2007 yılında *Bouleuterionun* sunu çukurlarından birinde bulunan, tiyatro maskı takan aktör tasvirli plastik vazoyla aynı stil grubuna dâhil edilebilir (Sezgin ve Şakar, 2023).

Sarnıç içindeki enkazda, kalıp yapımı bir pişmiş toprak figürin iki parça halinde bulunmuştur (Resim: 12). Başı hafif örtülü kadının sağ elinin avuç içi karşıya dönüktür ve selam verir pozisyonundadır. *Adorant* olarak adlı bu kadın figürinleri Tanrıça Demeter kültü ile ilişkilendirilmektedir (Thompson, 1963, s. 95-96). Bu figürinin daha büyük ve daha iyi korunmuş bir benzeri, sarnıç bileziği ile ana kaya arasına özenle yerleştirilmiş şekilde bulunmuştur (Resim: 12). Bu iki figürin ve enkaz içinden gelen figürlü seramik parçaları sarnıç üzerindeki mekânla ilişkili olmalıdır. Buluntular göz önünde bulundurulduğunda mekânın bir Demeter rahibine ya da Demeter kültü ile ilişkili önemli birine ait olduğu düşünülebilir. Kentte tarım, hasat ve bereket tanrıçası olan Demeter’e adanmış bir tapınağın bulunduğu ve bahsi geçen mekân ile sarnıcın bu tapınağa yakınlığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

AGORA BİNASI ÇALIŞMALARI

Moritz KINZEL⁴-Burcu AKAN-Marie Caroline GRÖPER-Anja RESCHMEIER

Agora Binası’nın mimari belgeleme çalışmaları, yapının planlanan konservasyon ve restorasyon çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Mimari belgeleme çalışmaları

4 Dr. Moritz Kinzel, Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi, İstanbul/TÜRKİYE; E-Posta: moritz.kinzel@dainst.de; ORCID: 0000-0002-5836-9797

Yüksek Mimar Burcu Akan, Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul Şubesi, İstanbul/TÜRKİYE; E-Posta: burcu.akan@dainst.de; ORCID: 0000-0001-6888-0559

Mimar Marie Caroline Gröper, Berlin Teknik Üniversitesi, Mimarlık Tarihi Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Berlin/ALMANYA; E-Posta: marie.groeper@icloud.com; ORCID: 0009-0005-1903-1338

Uzman Arkeolog Anja Reschmeier, Münih Teknik Üniversitesi, Yapı Tarihi, Arkeoloji ve Koruması Programı, Doktora Öğrencisi, Münih/ALMANYA; E-Posta: anja.reschmeier@gmail.com; ORCID: 0009-0009-9340-1041

öncesinde ilk olarak yapı enkazı üzerinde yer alan mevsimlik bitki örtüsü temizlenmiştir. Mimari belgeleme çalışmaları kapsamında yapı planının ve tek tek yapı elemanlarının el çizimi ile belgelenmesi, bu seneki çalışmaların büyük bir kısmını oluşturmaktadır. 2022 ve 2023 yıllarında oluşturulan coğrafi referanslı 3d-model, yapılan çizimler için bir altlık olarak kullanılmıştır. L-şekilli yapının rölöve planı 1/50 ölçeğinde tamamlanmıştır. Ayrıca zamanla kırılarak, koparak ya da düşerek yapı içinde biriken yapı elemanlarının oluşturduğu yığınlar ayrı paftalarda yine 1/50 ölçeğinde çizilerek belgelenmiştir. Bu yığınlar içinde tespit edilen, işlevi belirlenmiş yapı elemanları ise oluşturduğumuz lejanta uygun şekilde renklendirilerek analiz paftaları oluşturulmuştur.

Rölöve çalışmaları temel alınarak, yapının maruz kaldığı en az iki depremin yapıya verdiği hasarlara ilişkin daha fazla gözlem yapmak da mümkün olmuştur. Bunlardan ilkinin MS 17 yılındaki Lidya depremi olması akla yatkın görünmektedir. Bu deprem sonrasında yapılan onarım çalışmalarının Roma İmparatoru Tiberius Dönemi'nde gerçekleştiği düşünülmektedir. Bu süreçte, Agora Binası'nın üçüncü katındaki *stoan*ın da onarıldığı açıktır. Ayrıca Yukarı Agora teras duvarı ile Agora Binası'nın arka duvarı arasındaki *peristasis*in içine, kabaca yontulmuş taşlardan oluşan ve özenle inşa edilmiş bir duvar eklenmiştir. Aynı süreçte agoranın kentsel çevresinin de yenilendiği ve drenaj sisteminin temelden yeniden tasarlandığı görülmektedir. Çok daha yıkıcı olan ikinci depremin tarihi hâlâ belirsizdir. Bina- nın kentsel entegrasyonunu ve yapı içindeki mekânların işlevlerini daha iyi anlamak için bir sonraki dönemlerde daha fazla kazı ve araştırma yapılması planlanmaktadır.

TEŞEKKÜR

Manisa ili, Yunusemre ilçesi, Yuntdağköşeler Mahallesi sınırları içinde yer alan Aigai'daki 2023 yılı arkeolojik çalışmaları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı izinleri ve destekleri ile Bakanlık ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi adına Prof. Dr. Yusuf Sezgin başkanlığındaki heyet tarafından yürütülmüştür. Çalışmalar T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türk Tarih Kurumu, Yunusemre Belediyesi, Aliağa Belediyesi ve İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından desteklenmiştir.

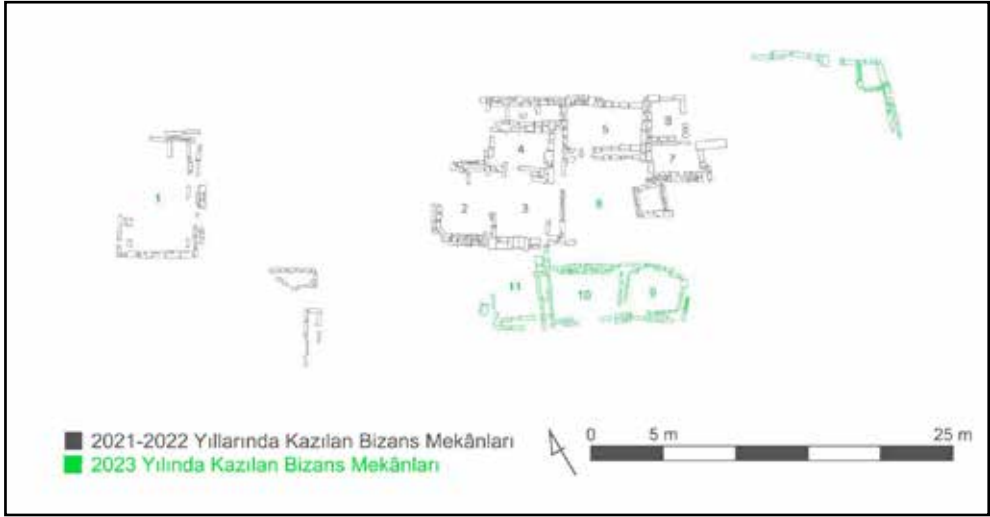
EKLER

Çizim 1: Athena Kutsal Alanı planı.

Resim 1: Athena Kutsal Alanı, kareleme sistemi.

Çizim 2: Athena Kutsal Alanı'ndaki Bizans Dönemi'ne ait yapı duvarları.

Resim 2: 9 No.lu Bizans Mekanı ve taban buluntuları.

Resim 3: 10 No.lu Bizans Mekânı duvar dolgusunda bulunan bezemeli mimari blok parçası.

Resim 4: Athena Kutsal Alanı, Sunak temeli çalışma öncesi.

Resim 5: Sunak podyum temeli, sunu çukuru.

Resim 6: Podyum temeli, sunu çukurunda bulunan sunu kabı ve taş pullar.

Resim 7: Sunak, Batı *Krepidoma* Temeli ve atkı duvarları.

Resim 8: Sunak, Batı *Krepidoma* Temeli 3'teki duvar taşı (Lydce yazıt parçası?).

Resim 9: Athena Kutsal Alanı, Sunak yapısı.

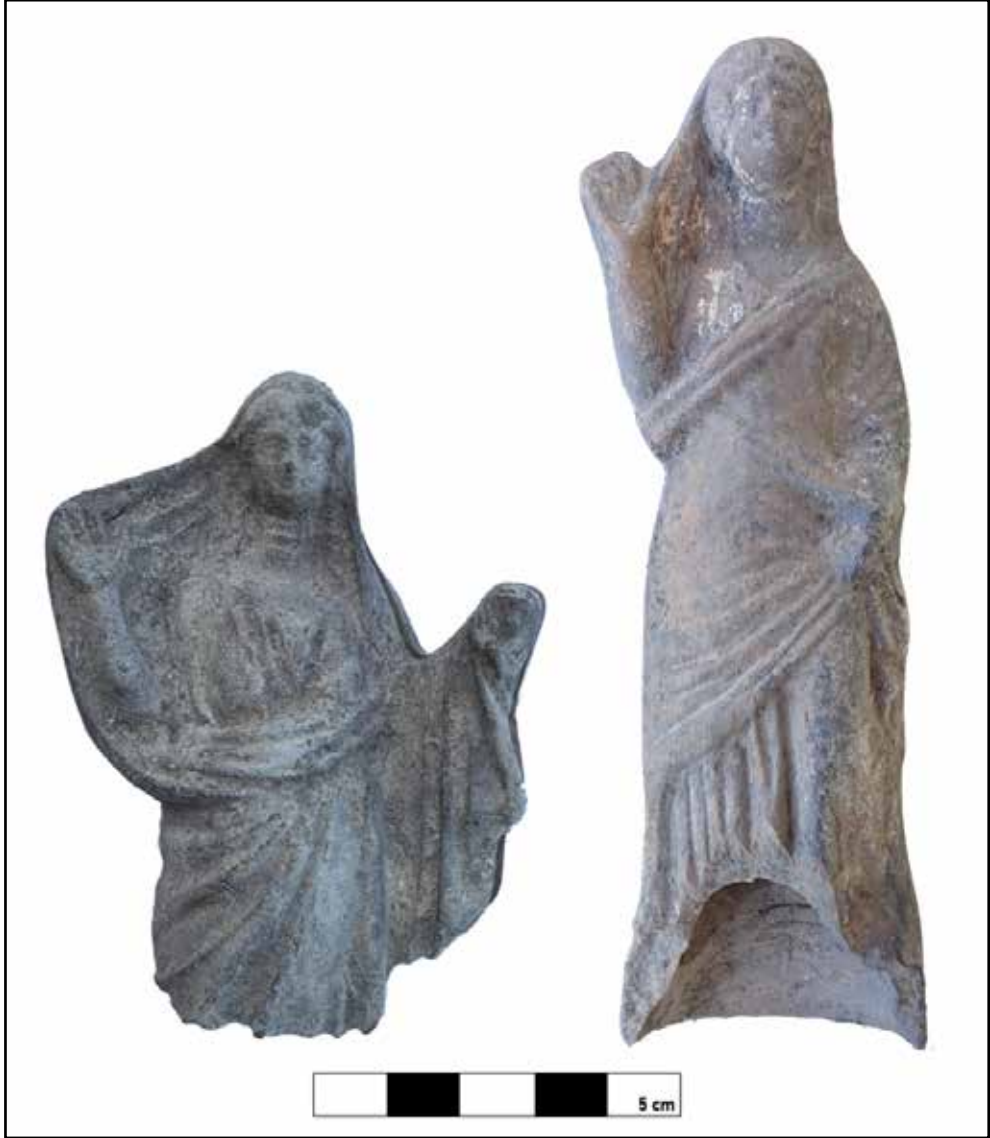
Resim 10: Athena Caddesi kenarında tespit edilen 9 No.lu Sarnıç.

Çizim 3: 9 No.lu Sarnıç, kuzey-güney doğrultusu kesit çizimi.

Resim 11: 9 No.lu Sarnıç, hazne bölümüne geçişi sağlayan ana kayaya oyulmuş kemer.

Resim 12: 9 No.lu Samiç buluntusu *adorant* kadın figürinleri.

KAYNAKÇA

Kızılbuğa, B. (2022). *Aigai'dan Ele Geçen LR3 Tipi Amphoralar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sezgin, Y., Eroğlu, M., Başdemir, B., Çelebi, A., Zih, F., Kızılbuğa, B., Aigai (Aiolis) 2018 Yılı Çalışmaları, 41. Kazı Sonuçları Toplantısı (Ed. Adil Özme), 4, Ankara, s. 465-486.

Sezgin, Y., Başdemir, B., Aytaçlar, M. N., Çelebi, A., Zih, F., Kızılbuğa, B., Avcı, M., Ergün, D. Aigai 2021 Yılı Çalışmaları (Ed. Adil Özme), 42. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 5, Ankara, s. 455-470.

Sezgin, Y., Başdemir, B., Kızılbuğa, B., Aytaçlar, M. N., Çelebi, A. Aigai (Aiolis) 2022 Yılı Çalışmaları (Ed. Soner Ateşoğulları), 43. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 5, Ankara, s. 435-452.

Sezgin, Y. ve Eroğlu, M. (2021). Athena Kutsal Alanı (Ed. Ersin Doğer), Aigai (Aiolis) 2004-2016 Çalışmaları. İstanbul: Ege Yayınları, s. 255-259.

Sezgin, Y. ve Şakar, G. (2023). A Plastic Vase in the Form of an Actor from the New Bouleuterion of Aigai. *Anatolia Antiqua XXXI*, s. 87-107.

Thompson, D. B. (1963). *Troy, The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period*. Princeton University Press.

Türr, S. (1972). Spätromische Reliefkeramik aus Pergamon 'Die Gladiatorenware' (Ed. Erich Boehringer), *Pergamenische Forschungen. Band I. Pergamon Gesammelte Aufsätze*. Berlin: Walter de Gruyter & Co., s. 208-222.